

I

Holbrooke landde in Saigon op een hete, drukkende avond aan het begin van de zomermaesson. Terwijl hij de vliegtuigtrap afliep, de landingsbaan op, werd alles ineens levendiger – het geluid van de Pan Am-motoren, de geur van vliegtuigbrandstof en nat asfalt, de drukkende, zware lucht. Die versterkte gewaarwording bleef hij houden zolang hij in Vietnam was.

Hij had een gloednieuw tropenpak aan, dat hij in Hongkong had gekocht. Net als Vladimir Lehovich, zijn vriend en klasgenoot op de opleiding voor de buitenlandse dienst, met wie hij samen reisde. Terwijl ze op het platform op hun bagage stonden te wachten, werden ze gemonsterd door de Amerikaanse functionaris die hen kwam afhalen. ‘Trek die pakken maar uit, jongens, als je morgen naar je werk komt,’ zei hij. ‘Denk eraan, bij ons is het hemdsmouwen.’

In die tijd, nog voor de Amerikaanse troepenopbouw, was Tan Son Nhut een gewoon klein burgervliegveld. Op enige afstand van de commerciële vliegtuigen stonden H-21 helikopters van het Amerikaanse leger en lichte toestellen van Air America. De terminal was een sober gebouw van één verdieping, waarop de regen een oorverdovend lawaai maakte. De Vietnamese ambtenaren zagen er in hun smetteloze witte uniformen onverschillig en afwezig uit.

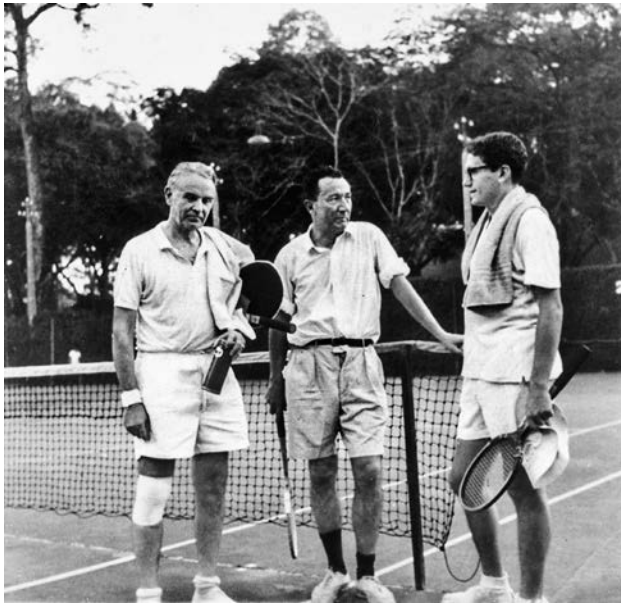
Er waren nog twee andere mensen bij het ontvangstgroepje op het vliegveld: Anthony en Antonia Lake, Tony en Toni. Om de ene helft van het stel te onderscheiden van de andere noemden hun vrienden hen He Tony en She Toni. Hij had ook in het diplomatenklasje van

1962 gezeten en was nu verbonden aan de ambassade in Saigon. Zij had aan het Foreign Service Institute Vietnamees gestudeerd en beheerste de taal beter dan wie van de mannen ook. De Lakes zaten al twee maanden in Saigon. Van alle jonge mannen onder zijn collega's wilde Holbrooke het liefst vriendschap sluiten met Lake. Van alle echtgenotes van Amerikanen in Saigon zocht hij vooral het gezelschap van Toni. De Lakes maakten deel uit van wat zijn verblijf in Vietnam opwindend maakte.

Vanuit de luchthaven reden ze in zuidelijke richting langs avondmarkten en lege boulevards met tamarinde- en vlambomen naar het officiële gastenverblijf in het centrum van de stad, waar Holbrooke de nacht van 26 juni 1963 doorbracht.

Met zijn witte villa's, parken, bakkerijen en nachtclubs was Saigon een fraaie kleine stad in Franskoloniale stijl, al waren de meeste Fransen vertrokken na 1954, toen ze hun Vietnamoorlog hadden verloren. De Amerikaanse oorlog naderde en binnen twee jaar zou de verwoesting van Saigon beginnen met massa's jeeps, prikkeldraad, Amerikaanse soldaten die de bars in de Tu Do afliepen, het kappen van de schaduwrijke bomen, en daarna de vluchtelingen en oorlogsverminkten die van het platteland naar de stad stroomden. Maar in de zomer van 1963 spraken de barmeisjes nog Frans. De diplomatenvrouwen waren nog niet geëvacueerd en gaven teaparty's, waarbij ze visitekaartjes uitdeelden waarop de titel van hun echtgenoot in reliëf was aangebracht. Iedereen ging 's middags naar huis voor een siësta, dan vulden de straten zich met riksja's en blauwwitte Renault-taxi's, en de Amerikaanse ambassade sloot om zes uur 's avonds. De oorlog was nog ergens anders. In het handboek van Associated Press konden correspondenten lezen: 'Privéclubs in Saigon zijn onder meer Le Cercle Sportif (zwemmen en tennis), Le Cercle Hippique (paardrijden) en Le Club Nautique (roeien; maar ga niet te ver de rivier op. Verschillende leden zijn daarbij door de Vietcong neergeschoten en vermoord).'

Een van de charmes van Saigon was dat je weinig kans liep gedood te worden. Je kon 's ochtends vroeg naar My Tho rijden, bij de kop van de Mekongdelta, een briefing houden, met een operatie van het Zuid-Vietnamese leger meegaan en weer op tijd terug zijn voor een paar potjes tennis bij Le Cercle en vervolgens de oorlog bespreken bij krab en Franse wijn in Le Diamant of een Chinese maaltijd in Cho Lon.

Het terras van hotel Continental had een stalen overkapping, om te voorkomen dat een terrorist van de Vietcong een granaat wierp naar buitenlanders die daar van hun koffie zaten te genieten, maar de croissants waren van Parijse kwaliteit en al was *De stille Amerikaan* al verschenen in 1955, je kon je nog steeds voorstellen dat Graham Greene, met zijn puntige wenkbrauwen, hier aantekeningen zat te maken voor zijn meedogenloze en profetische portret van moorddadige Amerikaanse onschuld.

Holbrooke had gevraagd om naar Zuidoost-Azië gestuurd te worden. Hij had Hemingway en Crane gelezen en hij wilde een oorlog zien, erachter komen wat oorlog was en wat hij dan voor iemand zou zijn. Maar alle grote oorlogen waren voorbij. De enige oorlog die in 1963 in de aanbieding was, was Vietnam. De verslagen van David Halberstam in de *New York Times* hadden hem voor zijn vertrek aan het denken gezet, maar zijn grootste zorg, op grond van de briefing die hij in Washington had ontvangen, was dat hij niet snel genoeg in Saigon zou zijn – dat de oorlog al zou zijn gewonnen. Er waren zo'n vijftienduizend Amerikanen in Zuid-Vietnam, voor het merendeel militair adviseurs. Binnen een paar jaar zou dat aantal oplopen tot een half mil-

joen, maar voor Holbrooke was vijftienduizend al veel te veel, alsof hun aanwezigheid zijn ervaring zou doen verbleken. Er waren ongeveer vijftig Amerikanen omgekomen. Het kwam hem voor als enorm veel.

Officieel wist Holbrooke vrijwel niets over Vietnam. Dat is altijd het zwakke punt geweest van de Amerikaanse buitenlandse dienst – andere landen. Het is een hele toer om Amerikanen daarin geïnteresseerd te krijgen, en hoe geïnteresseerder je bent, des te slechter je loopbaanperspectief. Vreemd voor een land van immigranten die overal vandaan komen. Maar om Amerikaan te worden moeten nieuwkomers hun verleden uitwissen. We vernietigen die enorme voorraad kennis over de rest van de wereld en verliezen onszelf in het eindeloze drama van het exceptionele Amerika. Daarom komen andere landen ons nooit helemaal als echt voor.

Het ministerie van Buitenlandse Zaken had Holbrooke en Lehovich ter voorbereiding naar Berkeley gestuurd, waar ze les kregen in het dialect van het Noorden in plaats van het Vietnamees dat in de omgeving van Saigon en in de delta wordt gesproken. (Bij zijn aankomst in Zuid-Vietnam beseftte hij dat zijn beheersing van de taal weinig voorstelde, en dat werd niet veel beter.) Kennis van de regio werd hem bijgebracht door Thailand- en Malaya-deskundigen. Op het gebied van maatschappelijke ontwikkeling was het nog slechter gesteld – een heleboel abstract sociaalwetenschappelijk jargon in plaats van praktische informatie over landbouw of volksgezondheid, plus de absurde waarschuwing om zich in Vietnam verre van politiek te houden. Holbrooke vond de meesten van zijn collega's en docenten van middelmatig intellectueel niveau en dat wisten ze. Bij het laatste examen, een 'persoonlijkheidsvragenlijst', beantwoordde hij het merendeel van de 575 vragen zonder de moeite te nemen ze te lezen. Zijn beoordelaar klaagde over de slechte invloed die hij had op Lehovich en voorspelde dat Holbrooks carrière geen hoge vlucht zou nemen.

Tegelijkertijd las hij alles wat hij kon vinden over verzetsbestrijding – *Street Without Joy* van Bernard Fall, *The Centurions* van Jean Lartéguy, *Communist Revolutionary Warfare* en *The Guerilla and How to Fight Him*. Hij sprak zijn voornemen uit 'de best geïnformeerde man van het ministerie (misschien wel van de hele vervloekte vrije wereld)' te worden. In het Witte Huis was verzetsbestrijding erg populair. De Kennedy's hielden van het beeld van groene baretten die in de jungle

van Laos en Congo tegen guerrilla's vchten, die aan de grenzen van de vrije wereld de communisten versloegen met hun eigen middelen én met stijl. Dat paste zoveel meer bij Kennedy dan de saaie, statische, nucleaire afschrikking uit de Eisenhower-tijd. JFK hield toespraken over 'beperkte oorlogen' en trok miljoenen extra uit voor commando's en paramilitairen van de CIA, en Robert Kennedy, in het dagelijks leven minister van Justitie, was voorzitter van de Special Group for Counter-Insurgency. Het was allemaal veelbelovend, behalve dat ze vergaten rekening te houden met de regering van Zuid-Vietnam. Dat zou een terugkerende vergissing van de Amerikanen worden. Voor zijn vertrek naar Vietnam had Holbrooke met een paar klasgenoten van het Foreign Service Institute een parodie gemaakt op een training in opstandbestrijding, met als titel 'Modernisering in de Mekong', met Tony Lake in de rol van Amerikaans ambassadeur en Holbrooke als zijn politiek secretaris, met guerrilla's van de Vietcong, Chinese communisten en een 'soepel, spleetogig, in zijde gehuld meisje' – maar zonder een enkele figuur uit de regering om de Amerikanen hier te redden. Als ze niet zo jong en zelfverzekerd waren geweest, had de klas van 1962 dat als een slecht teken kunnen zien.

Het ministerie van Buitenlandse Zaken detacheerde Holbrooke bij het Bureau voor Internationale Ontwikkeling (AID – Agency for International Development) en dat plaatste hem op hun kantoor in Saigon, de United States Operations Mission, oftewel USOM. (Militair adviseurs hoorden bij MAAG, de Military Assistance Advisory Group (Adviesgroep voor Militaire Steun), de legerleiding was MACV, Military Assistance Command en de voorlichters werkten voor USIS: United States Information Service. De expansie van acroniemen lag een paar jaar voor op de komst van grondtroepen. Binnen USOM bestond een kleine, onconventionele eenheid, genaamd Rural Affairs (Plattelandszaken). Dat was die van de 'hemdsmouwen'.

Voor een jonge diplomaat was Rural Affairs een merkwaardige plek om terecht te komen, ongehoord eigenlijk. Holbrooke en Lehovitch zouden de eerste medewerkers van de buitenlandse dienst worden die het veld in werden gestuurd als hulpverlener. Zet ze tussen boeren in Vietcong-bastions, waar werd gevochten, en laat ze tarwe, cement, kunstmest en prikkeldraad uitdelen. Als vrijgezel werden ze beschouwd als betrekkelijk misbaar. Het was een vroeg experiment in verzetsbestrijding.

Rural Affairs stond onder leiding van de langbenige Rufus Phillips uit Virginia – Yale, CIA, psychologische operaties van het leger. Phillips was amper drieëndertig en al omgeven door een geheimzinnig aura, vooral omdat hij een beschermeling was van de grote man in de Amerikaanse verzetsbestrijding, kolonel Edward Lansdale. Over hem wist Holbrooke ook niet veel. Toen hij naar Vietnam ging, meende hij dat de naam werd gespeld als Landsdale, dat de man model had gestaan voor een personage in een beroemde roman en dat hij ‘op de een of andere manier betrokken is bij onze inspanningen ter plekke’. Maar vanaf de ochtend dat Holbrooke op Rural Affairs begon, achtervolgde de geest van Lansdale hem overal.

Dit is een verhaal over de oorlog. Ik vertel niet het hele verhaal – hoe de Fransen het koloniale Indochina kwijtraakten, hoe wij, Amerikanen, de strijd overnamen als een oorlog tegen het communisme en hoe iedere president van Truman tot Ford Zuid-Vietnam niet-communistisch wilde houden, hoe elke mislukte Amerikaanse inspanning om een nog grotere inspanning vroeg omdat we nooit de moeite namen om van de geschiedenis te leren en nooit begrepen waar we in verzeild waren geraakt. Dat verhaal ga ik hier niet vertellen en wie het nog niet kent, kan ik een wel een stuk of zes uitstekende boeken aanraden. Mij gaat het erom te begrijpen waar de jonge Dick Holbrooke in was terechtgekomen en waarom het in het begin allemaal zo veelbelovend leek.

Lansdale was een reclameman met een borstelig snorretje en een kalme manier van doen, die via Californië in Detroit was beland. Tijdens de Tweede Wereldoorlog had hij bij de inlichtingendienst oss gewerkt, waarna hij inlichtingenofficier bij de luchtmacht werd en bij de CIA terechtkwam. Zijn specialisme was psychologische oorlogsvoering. In de eeuw van Amerika was hij een oorspronkelijke figuur, die opkwam als reactie op een fundamentele behoefte in de Koude Oorlog. Terwijl grote strategen als Kennan in Washington de containmentpolitiek bedachten, moest iemand die op vreemde en gevaarlijke plekken uitvoeren – en zo werd die vriendelijke man, met zijn vlakke, typisch Amerikaanse stem en bedreven in de kunst van public relations de simpele Amerikaanse versie van T.E. Lawrence. Lansdale had het talent om banden te smeden met buitenlandse leiders, hun vertrouwen te winnen door eindeloos lang naar ze te luisteren en ze als

een soort sterkemannenfluisteraar geduldig in de gewenste richting te sturen. Hij was het tegendeel van de luidruchtige, brutale Amerikaan die iemands land binnenvalt, zaken probeert recht te zetten door een paar keer met zijn stok te slaan en vervolgens een nog grotere puinhoop achterlaat. Nee, de puinhopen van Lansdale waren veel complexer.

Begin jaren vijftig was hij erin geslaagd het Filipijnse leger te helpen een communistische opstand neer te slaan. Lansdale speelde mondharmonica met plattelandsbewoners en zong hun volksmuziek. Zijn volgende post was Saigon, vlak na de Franse nederlaag bij Dien Bien Phu in 1954. 'Doe maar hetzelfde als in de Filipijnen,' was zijn opdracht. De akkoorden van Genève, waarmee een eind kwam aan de Eerste Indochinese Oorlog, verdeelden Vietnam op de zeventiende breedtegraad. Nadat ze de Fransen hadden verslagen manifesteerden de communisten in het Noorden zich als nationalist. Maar Zuid-Vietnam was een koloniaal restant onder bewind van een keizerlijke playboy die het merendeel van zijn tijd doorbracht in zijn château aan de Riviéra. Het was eigenlijk geen land. Lansdale ging aan de slag om er een van te maken.

Hij stelde zijn eigen geheime inlichtingenteam samen van een man of tien, onder wie Rufus Phillips. Om het Noorden te saboteren voerden ze clandestiene operaties uit langs de zeventiende breedtegraad – verborgen wapenopslagplaatsen, vervalste documenten, suiker in benzinetanks, propagandafolders met voorspellingen – terwijl Lansdale de door de keizer aangewezen premier in Saigon, Ngo Dinh Diem, beter leerde kennen. De Ngo's waren een familie van katholieke mandarijnen uit Hue. Bij de opdeling vluchtten bijna een miljoen katholieken uit het Noorden naar het Zuiden – een grote exodus die de sociale structuur van Zuid-Vietnam veranderde. Zij vormden Diems draagvlak in de steden en zijn loyale aanhangers in de krijgsmacht en het ambtenarenapparaat. De meesten van hen keken neer op de meerderheid van boeddhistische boeren onder hun gezag. Tegelijkertijd trokken vijftigduizend communistische militairen zich terug in het Noorden, waarbij ze op het hele zuidelijke platteland een netwerk van kaderleden achterlieten, dat de kiem vormde voor de opstand die ging komen.

Diem was niet besmet door collaboratie met de Fransen, maar ook niet direct de George Washington van Zuid-Vietnam. Hij was een ge-

zwoeren vrijgezel, klein en gedrongen, lopend als een pinguïn in kreukvrije double-breasted pakken die zijn pafferigheid nauwelijks verhulden, zijn dikke haar met een kaarsrechte scheiding strak achterovergeplakt. Maar de strijd tegen het communistische Noorden had een leider en een doel nodig en dus zat Lansdale urenlang, soms een halve nacht, in het paleis te luisteren naar de kettingrokende Diem die, zijn sigaretten dovend zodra hij ze had aangestoken, monologen afstak die geen enkele buitenlander behalve Lansdale kon verdragen, puttend uit zijn encyclopedische kennis van de Vietnamese geschiedenis. Ze zaten te praten in een alkoof bij Diems slaapkamer, die zo klein was dat ze elkaar met hun knieën aanraakten. Lansdale, die een fijne neus had voor persoonlijkheden, zag het sprankje droge humor in de ogen van zijn gesprekspartner. Diem was een verwoed fotograaf en Lansdale hielp hem een donkere kamer te installeren. Zo ging Diem Lansdale meer vertrouwen dan wie ook buiten zijn familie en nodigde hij hem zelfs uit om in het paleis te komen wonen. Die uitnodiging sloeg Lansdale af, omdat hij het liefst achter de schermen bleef, waar hij coups voorkwam en rivalen van de regering inlijfde, terwijl Diem de religieuze sekten en de bendeleden die zich tegen hem verzetten onder de duim hield. In 1955 verving Diem, met achtennegentig procent van de stemmen, middels grootscheepse verkiezingsfraude de keizer als staatshoofd, en werd Zuid-Vietnam een republiek. Amerika had zijn anticommunistische bondgenoot in Vietnam.

En het doel? Democratie en zelfbeschikking uiteraard. Lansdale was van mening dat Zuid-Vietnam de aantrekkingskracht van het communisme niet kon weerstaan zonder een positief ideaal. De enige manier om te winnen was door de boeren een alternatieve versie van volksoorlog te geven – een oorlog voor de vrijheid. Hij spoorde Diem aan de nacht door te brengen in van muggen vergeven gehuchten, de boeren in de ogen te kijken, landhervorming in gang te zetten en het leger scholen te laten bouwen, en zolang Lansdale in de buurt was nam Diem dit advies ook ter harte. Lansdale kwam ook met het idee opdracht te geven voor een Vietnamese versie van het traktaat *Common Sense* (*Gezond verstand*) van Thomas Paine. Hij geloofde in de universele waarheden van de Amerikaanse Onafhankelijkheidsverklaring en de *Bill of Rights* en liet deze af en toe door zijn staf herlezen om nieuwe inspiratie op te doen. Ten grondslag aan Lansdales sym-

pathie voor Aziaten lag zijn overtuiging dat zij en de Amerikanen broeders waren.

De afstand tussen het hebben van plaatselijke vrienden en je bekommeren om hun problemen, en het bedenken van Amerikaanse oplossingen is niet zo groot. Daar, meteen bij het begin van onze langdurige bemoeienissen met Vietnam, vind je dan ook de fundamentele tegenstelling die nooit zou worden opgelost, omdat ze de kern vormde van de hele onderneming: de Amerikanen pushten de Vietnamezen om een nieuw land op te bouwen (losjes gemodelleerd naar dat van ons, omdat zij en wij broeders waren). Hoelang we ook pushten, het werd hun land niet. Maar als we stopten met pushen, zou het bezwijken.

Niemand kon dat doel zo echt en nobel laten lijken als Lansdale. Na zijn vertrek uit Azië in 1956 werd hij een Koude Oorlog-legende. Hij stond nauwelijks verhuuld model voor kolonel Edwin Hillandale, een van de goedbedoelende functionarissen in een fictief Zuidoost-Aziatisch land in *The ugly American*, de bestseller uit 1958, die werd verfilmd met Marlon Brando in de hoofdrol. De boodschap van die roman was: minder preken, meer luisteren, zo verslaan we de communisten. *The ugly American* was een favoriet boek van senator John F. Kennedy, die voor al zijn collega's een exemplaar kocht. Kennedy noemde Lansdale 'ons antwoord op James Bond' – de hoogste lof die hij te bieden had. In de eerste maand van zijn presidentschap ontbood hij Lansdale in het Witte Huis en vroeg hij hem als ambassadeur naar Saigon terug te keren.

Maar zover kwam het niet. Holbrooke hoorde dat Dean Rusk zo'n hekel had aan het onconventionele optreden van Lansdale, dat hij had bedreigd zich terug te trekken als hij werd benoemd. Bovendien had Lansdale tegenstanders in het Pentagon, waar zijn aanpak van de oorlog veel te soft was voor de pennenlikkers onder Robert McNamara. Die was van mening dat alleen doden telden en dat wat Lansdale 'de x-factor' noemde – de gevoelens van het Vietnamese volk – niet kwantificeerbaar was, en daarom irrelevant. Kennedy moest zijn aanbod terugtrekken en belastte Lansdale in plaats daarvan met operatie Mongoose, de slinkse en vergeefse campagne om Fidel Castro te vermoorden.

Sommige Amerikanen waren van mening dat als Lansdales benoeming in 1961 was doorgegaan de oorlog misschien heel anders zou

zijn verlopen. Rufus Phillips geloofde dat. Hij had Lansdale in de jaren vijftig in Saigon terzijde gestaan als jonge luitenant, een lange, blonde en zeer toegewijde man, en daarna had hij geprobeerd de principes van Lansdale bij de CIA in Laos toe te passen. In 1962 werd Phillips naar Vietnam teruggestuurd als vervanger van zijn mentor, die hem bij Kennedy had aanbevolen. In september van dat jaar kwam hij aan om de leiding te nemen over een zelfbedacht orgaan, het Office of Rural Affairs and Counterinsurgency.

De opstand van de Vietcong ging zijn vierde jaar in en kreeg overal in het Zuiden voet aan de grond, vooral in de Mekongdelta. Het Zuid-Vietnamese leger en zijn Amerikaanse adviseurs probeerden een conventionele oorlog te voeren – troepenbewegingen met helikopters, schoonmaakacties in dorpen door grote eenheden, lucht- en artillerieaanvallen – tegen een guerrillamacht die overdag in de bevolking opging en 's nachts het platteland in zijn greep had. Diems regime was erg impopulair geworden. Het was geïsoleerd en corrupt, alle macht was geconcentreerd in het paleis en tegenstanders werden opgesloten. Diems intelligente en paranoïde broer Ngo Dinh Nhu wakkerde Diems autoritaire houding verder aan en hield buitenstaanders bij hem weg, terwijl Nhu's geheime politie de bevolking terroriseerde. De Amerikanen oefenden druk op Diem uit om hervormingen door te voeren, maar toen hij zich verzette lieten ze hem verder met rust. In plaats daarvan stuurde Washington scheepslandingen helikopters en gevechtsvliegtuigen en duizenden militaire adviseurs en hoopte er het beste van. Het beleid van Kennedy was dat Zuid-Vietnam niet-communistisch moest blijven en tot aan zijn herverkiezing geen voorpaginanieuws mocht worden.

Rufus Phillips kende meer Vietnamese politici en generaals dan welke Amerikaan ook. Hij kwam als protegé van Lansdale en bracht met Kennedy's persoonlijke toestemming tien miljoen dollar in constanten mee, omgewisseld in piasters. Het idee was de Amerikaanse bureaucratie en de Vietnamese corruptie te omzeilen, door in elke provincie een Amerikaanse burger te plaatsen die tussen de plaatselijke bevolking zou gaan wonen om erachter te komen wat zij wilde, en contant geld gereed te hebben voor projecten als waterputten en nieuwe soorten rijst. Het was de methode-Lansdale om het communisme te bestrijden. Phillips en zijn ploeg wachtten op de dag dat de grote man zou terugkeren en Vietnam zou redden.

Rural Affairs was de belichaming van de Amerikaanse doe-houding. Dat werd bedoeld met 'hemdsmouwen'. Het moreel was hoog en regels werden genegeerd. Staf en buitendienst bestonden geheel uit vrijwilligers, een bijeengeraapte ploeg mensen uit kringen van de overheid en daarbuiten, van wie velen nog stamden uit het oude team van Lansdale – ex-agenten, oud-militairen, deskundigen op het gebied van plattelandsontwikkeling. Er was een Filipijnse kolonel die op Luzon naam had gemaakt met de jacht op guerrilla's. Sommige mannen zaten al zo lang op allerlei plaatsen in het Verre Oosten, dat ze niet meer in de Verenigde Staten konden aarden. Het waren anticommunisten van het goede slag – ze hadden Vietnamese vrienden, spraken de taal een beetje en vonden het leuk om naar afgelegen dorpen te reizen. Allemaal waren ze verknocht aan hun charismatische baas Phillips, een slimme man met een vriendelijke glimlach, die door zijn CIA-verleden en toegang tot Diem de indruk wekte meer te weten dan hij liet merken. Ze gelóófdten in hun missie en werkten dag en nacht in de klamme hitte om die uit te voeren. De doelomschrijving uit het handboek van Rural Affairs was 'het Vietnamese volk iets te geven wat het bereid is met zijn leven te verdedigen' en 'de Vietnamezen te helpen hun verlangen naar een beter leven werkelijkheid te laten worden'. Het was de enige manier om een revolutionaire oorlog te winnen. De kreten waren 'zelfhulp', 'civiele actie', 'mensen eerst-benadering', 'hearts en minds', 'een andere oorlog' – en dat alles in het teken van 'pacificatie'.

Tegenwoordig kun je die woorden niet meer horen zonder je hoofd te schudden. Sommige ervan hebben een sinistere bijklank gekregen. En misschien schud je inmiddels ook wel je hoofd over Edward Lansdale en Rufus Phillips. Wat een hoogmoed, wat een illusies. Typisch Amerikaans. Misschien doen ze je wel denken aan die regel uit *De stille Amerikaan*: 'Ik heb nooit iemand gekend die alle problemen die hij veroorzaakte beter kon motiveren.' Greene had zijn roman al af toen Lansdale in 1954 voor het eerst in Saigon opdook, maar hij wordt vaak ten onrechte beschouwd als het voorbeeld voor Alden Pyle, de naïeve, genadeloze Amerikaan uit de titel, die vol nobele ideeën over democratie en een 'derde macht' naar Vietnam komt en uiteindelijk een heleboel mensen de dood in jaagt. Allemachtig, wat had Greene een hekel aan Amerikanen. Onze badkamers hadden airco, onze vrouwen waren reukloos en we waren te oppervlakkig om onderscheid te kunnen maken tussen goed en kwaad. Het was een links-ka-

tholieke versie van het gebruikelijke Britse upper class snobisme. Ik heb altijd gedacht dat Orwell Greene doorzag toen hij dat bestempelde als 'die cultus van de geheiligde zondaar', waarin 'verdoemd zijn nogal gedistingeerd is en de hel een soort chique nachtclub'. Maar ik moet toegeven dat Greene in Vietnam wél de vinger op de zere plek legde. Zijn gedrevenheid gaf hem een vooruitziende blik.

Begin jaren zestig lazen alle Amerikanen in Saigon *De stille Amerikaan*, bewonderden de stijl van het boek, wensten zich een Vietnamese vriendin als Phung, die hun opiumpijp vulde, en sloegen de waarschuwing in de wind. 'We zaten in Franse cafeetjes over Greenes boek te praten,' zei David Halberstam later, 'het beste boek over Vietnam (...) Alleen zijn beschrijving van de sinistere onschuld van de Amerikanen riep enige twijfel op, gaf ons een wat onbehaaglijk gevoel.' Lake las het tijdens de vlucht naar Vietnam en vroeg zich nooit af of hij misschien zelf Alden Pyle was, ook afkomstig uit New England en afgestudeerd aan Harvard. Pyle was een belachelijk personage dat absurde dingen zei, en Lake vond het allemaal cynische, koloniale flauwekul. De Amerikanen wilden hier niet de baas spelen, ze waren hier om het Zuid-Vietnamese volk te helpen zich te verdedigen tegen de communistische agressie, zodat de oorlog niet in Bangkok of Honolulu hoefde te worden uitgevochten. Holbrooke was in één avond klaar met de roman: 'Niet heel slecht en niet heel goed. Maar ook niet mij.'

Het is gemakkelijk om hier zelfbedrog te bespeuren. Maar bedenk eens wat hier allemaal uit voortvloeyde – mariniers die rieten daken met aanstekers in brand staken; zones waar mocht worden geschoten op alles wat bewoog; napalm, het Tet-offensief, de greppels in My Lai, de 'eervolle vrede', de Rode Khmer, *Apocalypse Now*, *Platoon* en uiteindelijk het zwarte graniet van de herdenkingsmuur; het feit dat je tegenwoordig bij zonsondergang met een Saigon Export-biertje in de aangename bar op het dak van hotel Rex in het centrum van Ho Chi Minh-stad kunt zitten kijken naar het standbeeld van Ho en, daarlangs, naar het dak van het vervallen appartementencomplex waar Vietnamezen op 29 april 1975 in de laatste helikopters klommen – en luister hoe de geluidsinstallatie van de bar 'Seasons in The Sun' afspeelt, een nummer dat een jaar voor de val van Saigon uitkwam, als om je eraan te herinneren dat die oorlog een krankzinnige luchtspiegeling was, dat het allemaal niet had hoeven gebeuren.

Ga eens terug naar de tijd toen dit allemaal nog niet was gebeurd, naar 1963. In de Amerikaanse regering was vrijwel niemand te vinden die niet van mening was dat het communisme moest worden tegengehouden. Zelfs de Amerikaanse verslaggevers in Saigon, die dagelijks de mislukkingen en leugens van de oorlog openbaar maakten, geloofden het. Jaren later vroeg Holbrooke aan een van de beste journalisten: 'Herinner jij je of we ooit bij elkaar hebben gezeten en het erover hebben gehad of de fundamentele doelstellingen van de oorlog nou goed of slecht waren?' En Neil Sheehan antwoordde ontkennend.

In de zomer van 1963 moest je als jongere bij voorkeur in Zuid-Vietnam dan wel in het Amerikaanse Zuiden zijn – om in het buitenland of thuis te vechten voor vrijheid. Vanuit Saigon schreef Holbrooke aan zijn broer Andy, die in de hoogste klas van de highschool zat:

De strijd waar de neger voor strijdt is eigenlijk een strijd voor de Verenigde Staten, voor de beginselen die we op school hebben geleerd, enzovoort. Als je maar een beetje bij deze strijd kunt helpen, als een van de stakers of als je onschuldig wordt aangehouden, zul je altijd het gevoel houden dat je hebt meegedaan met – onderdeel hebt gevormd van – de grote strijd. Ik weet niet of je het beseft, Andy, maar als ik nu thuis was, weet ik zeker dat ik er op de een of andere manier bij betrokken zou zijn.

Je kon de scholieren in Birmingham steunen of de oorlog in de rijstvelden, en van mening zijn dat je trouw was aan Amerika. Vietnam was nog een plek voor idealisten. Die waren anders dan de diplomaten achter hun bureau op de ambassade of de militaire adviseurs die met Vietnamese eenheden naar nutteloze operaties vlogen, waarbij hele dorpen werden weggevaagd. Ze vonden dat zijzelf degenen waren die wisten hoe deze oorlog op de juiste manier moest worden gevoerd, als leerlingen van de grote Lansdale. Holbrooke paste daar precies bij.